

MUNKA- ÉS SZERVEZETPSZICHOLÓGUS SZAKKÉPZÉS

SZIGORLATI DOLGOZAT

**„A grafológia szerepe munkapszichológiában,
különös tekintettel a kiválasztásra”**

RÉSZLETEK

Készítette:

Dr. Szidnai László

kl. írásszakértő szakpszichológus

igazságügyi grafológus szakértő

grafotanoda@citromail.hu

Kézirat lezárva: 2005. január

BEVEZETÉS.....	4
1. A téma időszerűségének indoklása.....	
2. A HRM szerepe a vállalati stratégiában	
2.2. <i>A kiválasztás a HRM részeként</i>	
3. Az alkalmasságvizsgálatok hagyományos megközelítése	
3.1. <i>Az alkalmassági kritériumok és prediktorok szerepe</i>	
3.1.1. Első súlypont: a munkakör jellemzése	8
3.1.2. A második súlypont: a személyiségjellemzők kritériumszintű meghatározása	
3.1.3. A harmadik súlypont: a kritériumokat mérő prediktorok kialakítása.....	
3.1.3.1. A prediktorok csoportosítása	
3.1.4. A negyedik súlypont: a prediktorok objektív mérése	
3.1.4. Az ötödik súlypont: a beválási mutatók meghatározása.....	
3.1.4.1. Néhány könnyebben objektívizálható beválásmutató	5
3.1.4.2. Néhány fontosabb szubjektív beválásmutató	5
4. A beválás és a sikeresség.....	
5. A kiválasztási módszerek összehasonlítása	6
5.1. <i>Vizsgálatok a különféle prediktorok előrejelző érvényességéről</i>	6
5.2. <i>Pragmatikus vélekedések a kiválasztási módszerek használhatóságáról</i>	
6. A grafológia validitásával kapcsolatos kutatások áttekintése.....	7
6.1. <i>A grafológia alkalmazásával kapcsolatos ellenvetések</i>	7
6.2. <i>A kritikák „merítése” grafológia történetiségének tükrében</i>	8
6.3. <i>A statisztikai alapú meta-analitikus értékelések</i>	9
6.3.1. A statisztikai mutatók problémái a társtudományokban	10
6.3.2. A statisztikai feldolgozás speciális problémái a grafológiában.....	11
6.4. <i>Az írásproduktum állandósága</i>	11
6.5. <i>A grafológiai ítéletek érvényessége</i>	12
7. Összefoglaló a kutatások eredményeiről	17
8. Egy felvetés, amely magyarázatot adhat a grafológia eredményes alkalmazására	19
9. ÖSSZEGZÉS	21

Irodalomjegyzék

BEVEZETÉS

A grafológia több mint százéves megszületése óta az utóbbi 30 évben ismét reneszánszát éli, ma már a társadalomnak és a munka világának egyaránt ismert szereplőjévé vált.

Némely országban sikerült bejutnia – teljes erővel – a szervezetek kiválasztási folyamataiba. Úgy becsülik, hogy például Franciaországban és Izraelben a cégeknek több mint 70%-a fordul a grafológiához az alkalmazottak kiválasztásánál, és hogy ugyanez a gyakorlat kezd terjedni Németországban, Nagy-Britanniában és az USA-ban, annak ellenére, hogy ezek közül az országok közül némelyiknek a törvényei nem támogatják ennek az eszköznek az alkalmazását.

Európában egyedülként Magyarországon vált államilag akkreditált középfokú szakmává a grafológia (1995-ben), és 2004-től már emelt szintű szakképzésben is ad állami vizsgabizonyítványt. Ma már 17 igazságügyi szakértő dolgozik ezen a területen és 2001-ben a klinikai szakpszichológusok részére 2 éves ráépített szakképzésként 6 fő kapott „klinikai írásszakértő szakpszichológus” címet..

Bár állami akkreditálás szintjén (Texas állam kivételével) még egyedül állunk, de több olasz, német, holland, svájci és amerikai egyetem kínálati palettáján megjelennek a képesítést adó kurzusok, és hazánkban a legtöbb frissen végző HR szakember a tanulmányai során – speciálkollégiumok keretében – képet kap a grafológia felhasználásáról.

Dolgozatomban arra keresek választ, hogy miként lehetséges az, hogy míg egyes „tudományos igényt” támasztó kutatások szerint a grafológia az okkult tudományok határán mozgó szemfényvesztésnek tűnik, addig az üzleti világban egyre jobban terjed az alkalmazása Vajon tisztavirág életű divathóbortról, vagy valós eredményeket produkáló módszerről van szó?

E dolgozat keretén belül csak egy kis szelet áttekintésére, a grafológia kiválasztásban való alkalmazására vállalkozhatok, ám ezen a területen – reményeim szerint – megmutatkozik „a cseppben a tenger” effektusa.

{...}

3.1.4.1. Néhány könnyebben objektívizálható beválasztató

- A kiválasztás óta eltelt idő (pl. fluktuáció mértéke)
- A teljesített munkaegységek mennyisége
- A teljesített munka minősége (pl. reklamációk száma)
- A tevékenység hatékonysága (pl. költséghatékonyság / gazdaságosság)
- Munkaidő kitöltés (pl. hiányzás, késés, betegség száma)
- Előléptetésig/leváltásig eltelt idő
- A fizetés mértékének növekedése

3.1.4.2. Néhány fontosabb szubjektív beválasztató

- Munkahelyi közérzet
- Elégedettség (főnök, beosztott egyaránt)
- Elköteleződés (pl. a szervezet küldetésével való azonosulás)
- Tanulási igény megjelenése (szakismeret vagy továbblépés)
- A dolgozó kapcsolata a munkakörnyezetével (munkatársakkal, tárgyaival)
- Bármilyen, a munkahelyi sajátosságoknak megfelelő tényező (pl. leleményesség, önállóság, rugalmasság, helyettesítés stb.)

Mint látható nincs éles határ az objektív és szubjektív tényezők között, sőt néhány szubjektív tényező számosítható is, pl. az „elköteleződés mértékét” a dolgozói részvényekbe való befektetéssel, vagy az önkéntesen vállalt túlórák számával a lehetne jellemezni. Nyilvánvaló azonban, hogy ezekben az esetben nem lehet lineáris korrelációról szó, és legalább ilyen fontos az egyéni élethelyzet, motiváció.

A szubjektív beválasztatókat interjúk, kérdőívek segítségével nyerik, akár úgy, hogy a vezetőket és munkatársakat is megkérdezhetik e szempontok mentén. A személy –munka megfelelés egyre jobban kutatott területévé válik a stresszmegküzdés és az egyéni coping mechanizmusok feltárása. (SEMMER, 1998)

{...}

5. A KIVÁLASZTÁSI MÓDSZEREK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

A vállalati tevékenység szempontból fontos – a kiválasztás során is szükségesség váló erőforrás optimalizálás és költségkímélés miatt – csak úgy valósítható meg, ha ezek a módszerek valamennyire összehasonlíthatók, sztenderdizálási folyamatnak vethetők alá.

A **Munka- és Szervezetpszichológiai Szakmai Protokoll** megfogalmazása szerint:

„A kiválasztás céljára összeállított eszközrendszerrel kapcsolatos elvárások, hogy a prediktorokként felhasznált eljárások (ld. 3. pont) legyenek:

- *objektívek (a szakmailag elvárható mértékben)*
- *érvényesek*
- *megbízhatóak*
- *a szervezet és a kiválasztást végzők számára megfelelőek*”

Bár ezek a követelmények a pszichológiai teszteknel is szokásosan előírt normák, teljesítésük a kiválasztási procedúra során azért nehéz, mivel a 3.1 fejezetben leírt módon az alábbi 5 súlyponton egyszerre kell érvényesülniük:

1. munkakörleírás
2. a kívánatos személyiségjellemzők kritériumszintű meghatározása
3. a kritériumokat mérő prediktorok kialakítása
4. a prediktorok objektív mérése
5. a beválási mutatók meghatározása

Valójában a teljes kiválasztási folyamat érvényességi mutatóinak kellene összehasonlíthatónak lenniük, mégpedig úgy, hogy a szelekciós arány (= felvételre javasoltak / jelentkezők száma), beválási arányának a legjobbnak kell lennie. (= a felvettek közül hatékony / nem hatékony.)

Tehát nem csak „önmaguknak” a prediktoroknak kell megfelelniük ezeknek a feltételeknek, hanem végső soron a beválási mutatókat kell megjavítaniuk. Azaz hiába valid és megbízható a prediktor, ha valamelyik súlypont nem az.

5.1. Vizsgálatok a különféle prediktorok előrejelző érvényességéről

HUNTER és HUNTER (1984) **meta-analikus** technikával tekintik át a kiválasztással kapcsolatos kutatásokat és ezzel kapcsolatban az egyes módszerek előrejelző érvényességét. Szerintük a véletlenhez (érmefeldobáshoz) viszonyítva az alábbi koefficienseket várhatjuk:

0.00 érmefeldobás

0.18 korábbi munkatapasztalat (években)

0.38 strukturálatlan interjú

0.41 tesztmódszerek

0.51 strukturált interjú

0.54 helyzetgyakorlat

Ugyanezen szerző (és mtsai) ugyanezen adatokat felhasználva későbbi cikkeikben (1994, 1997) annyiban bővítették a vizsgálatot, hogy újabb módszereket (összesen 19 félélt) is bemutatnak. Az felvett újabb módszerek közé tartozik a „divatos” assessment center és a grafológia is, amelyeknek az értékei az alábbiak:

0.02 grafológia

0.37 assessment center

Természetesen ezeket az adatokat nagy fenntartással kell fogadjuk. Nemcsak azért, mivel közel 20 éves vizsgálatról van szó, hanem azért is mivel szinte minden cikkben ezektől elérő adatokkal is találkozhatunk. (lásd részletesen HUFFCUTT és mtsa., 1994.) Így pl. az *interjú* validitásértékeit is több szerző megkérdőjelezi. Mike SMITH (1994) a Michigan State University's School of Business professzora egy vitában egész listát mellékel azokról a cikkekről, ahol a közölt értékektől eltérő, másféle érvényességet közölnek. (pl. Pulakos & Schmitt (1995) 0.52; Champion, Champion, and Hudson (1994) 0.56; Roth & J. Champion (1992) 0.41; Champion, Pursell, and Brown. (1988) 0.56.)

{...}

6. A GRAFOLÓGIA VALIDITÁSÁVAL KAPCSOLATOS KUTATÁSOK ÁTTEKINTÉSE

6.1. A GRAFOLÓGIA ALKALMAZÁSÁVAL KAPCSOLATOS ELLENVETÉSEK

A grafológia egészével (és így alkalmazásával) kapcsolatban ellenvetések – évtizedek óta – az alábbi „alapvetésekre” épülnek:

- Az íráskép hangulatfüggő, így nem hogy jellemzésre, hanem még azonosításra sem lehetne használni. (BUNGE, 1984; DEAN, 1992; THOMAS, 1997))

- Az eljárás tudománytalan, nincs sztenderdje, kivitelezése nem különbözik az egyéb okkult tevékenységektől (WALLNER, 1971; BEN SHAKHAR, 1986)
- Az egyes grafológusok eltérő vagy túl általános, mindenkire érvényes véleményeket adnak, amelyek csupán a Barnum-effektus miatt tűnnek elfogadhatónak (DICKSON és KELLY I., 1985; BUDA B., 1996)

VESTEWIG ÉS MOSS (1977. 26. p.) szerint: *„a grafológiai rendszer csak önmagában valid, és a holisztikus szemlélet álarcá mögé bújjik, hogy ne legyen leleplezhető.”*

Ezeknek és ehhez hasonló kifogásoknak szakmai- és civil szervezetek adnak hangot világszerte. A cikkek hangneme eltérő, némelyik árnyaltan fogalmaz, pl.: „nem tűnik elegendően megalapozottnak a grafológia használata”, némelyik „blöffnek” tartja az íráselemzés alkalmazását. (BEYERSTEIN és BEYERSTEIN, 2002)

A Brit Pszichológiai Társaság Pszichológiai Tesztközpontja így fogalmaz: *„Annak érdekében, hogy a grafológia a kiválasztás számára elfogadható és megbízható módszerré válhasson, további kutatási eredmények szükségesek.” (2003)*

A fenti sommás értékeléseket két részre kell választanunk. Az egyik a *felhasználhatóság* az alkalmazott pszichológiai kereken belül, a másik, emberismereti eszközként (tesztként) való *alkalmassága*.

6.2. A KRITIKÁK „MERÍTÉSE” GRAFOLÓGIA TÖRTÉNETISÉGÉNEK TÜKRÉBEN

Összességben megjegyzendő, hogy a grafológia nem egységes, azaz a pszichológiához hasonlóan több alapvetően eltérő irányzatra oszlik, amit tovább bonyolít az, hogy ezek az irányzatok egyben nyelvi különbözőségeket (akadályokat) is jelentenek. Így a grafológiában a Gestalt gondolkodásmódtól (TEILLARD, 1963) a neurofiziológiai megközelítésig (POPHAL, 1949) legalább 8 féle irányzat értékeli hasonló fogalmakkal az írásjelenségeket, – csak éppen a mögöttes tartalmuk teljesen más, a tükörfordítások fordításokká válnak. (részletesen lásd pl. PFANNE, 1961; SZIDNAI, 1998)

A francia, német, olasz nyelvű cikkeknek mintegy csak 15-20%-a lehet lefordítva más nyelvekre. (GRAVE, 1992; GRAVE, 1994)

Ezek a nyelvi problémák erősen leszűkítik a szintézisre törekvő – különösen az angol szakcikkek – adatainak érvényességét, mivel Európában is az angliai grafológia alakult ki a legkésőbb, majd Amerikában is csak 30-as évektől – az európai emigráció révén – jelenik meg először. (részletesen: lásd 1. melléklet)

A „legnépszerűbb 20 grafológiai szakkönyv” listáján a legtöbb alapmű több mint ötvenéves és csak néhány könyv fiatalabb 20 évnél. (5. melléklet)

A legnagyobb amerikai könyvkiadó az Amazon forgalmazásában csak kb.170 cím szerepel a szakkönyvjegyzéken, és legalább a negyedük már csak antikvárius példányként férhető hozzá. Érdekes ez a kis szám, amikor a MedLine ”kézírás” szót tartalmazó orvosi szakközzéinek száma, 1876 db. (2004 októberi adat; WWW.GRAPHODIGEST.COM)

Az elmúlt 80 év szakfolyóirataiban – pszichológiai indexeléssel –az angol nyelvű cikkek száma alig múlja felül háromezázat. Ebből is több ismétlődik, illetve a korábbi vizsgálataikat egészítik ki a szerzők. **A grafológia alkalmazásának validitásával kapcsolatos 0,02-es értéket a legtöbben pl. a HUNTER-féle (1984-es) meta-analitikus adatokra hivatkozva teszik meg.** A meta-analízis módszerként való gyengése a grafológiatörténet (lásd 1. sz. mellékletben) ismeretében érthető meg, amelyre részletesen ennek e tanulmányának a keretében nem térhetek ki. Az általam fellelt cikkek közül mindössze kettőben *(SIQ)* utalnak arra, hogy a grafológia melyik irányzatát vizsgálták.

6.3. A STATISZTIKAI ALAPÚ META-ANALITIKUS ÉRTÉKELÉSEK

TEUT WALLNER Svédországban élő pszichológus-grafológusként kb. ötven éve tevékenykedik az európai grafológia elismertetéséért. A svéd törvények szerint ugyanis csak olyan eljárás alkalmazható humán célokra legalisan, amely megfelelő tudományos megalapozottsággal bír. Szakmai hitelessége megkérdőjelezhetetlen, nemzetközi együttműködések keretében a német Bielefeldi Egyetem Pszichológiai Tanszékének (Heiss féle szintesztek műhelye) egykori vezetőjével OSCAR LOCKOWANDT-tal együtt több tucat szakcikket írt, PhD. védést konzultált és opponált.

WALLNER szerint (1994) **a meta-analízis módszertana és használhatósága** egy olyan példán keresztül világítható meg, mintha az lenne a feladatunk, hogy sokféle apró palackban lévő ital alkoholtartalmát kellene meghatároznunk. Ha ezeket összeöntjük egy nagy kádba, és átlagot számolva megmondjuk a százaléértéket, akkor sok lényeges árnyalatot elvesztünk még akkor is, ha „csak” vörösborról van szó. **A módszer ugyan tagadhatatlanul olcsó és időtakarékos,** viszont ha az italfélék viszont a pezsgőtől a rumig, és a konyaktól a tejig terjednek, akkor kérdéses, hogy az akár a többtizedes pontossággal kifejezett eredmények mennyit érnek.

Wallner azért is fogalmaz így, mivel személyesen érintett egy 500 oldalas „alpműben”, amely máig a grafológiát elutasítók bibliája. /BEYERSTEIN B.L., BEYERSTEIN D.F., eds.: The Write Stuff: Evaluations of Graphology - The Study of Handwriting Analysis. Prometheus Books, 1992./

Ezen könyv szerkesztői/szerzői testvérpárosa, akik media-szereplőként, szakújságíróként az amerikai „szkeptikusok” mozgalmanak vezetői, az áltudományok leleplezését tűzték ki célul. (Publicisztikai, ismeretterjesztő tevékenységük angol nyelvterületen kiemelkedő, műsoraikat még Magyarországon is bemutatták a Spektrum TV -ben.)

Az általuk felkért vegyész(!) statisztikai szakíró (DEAN) szintén meta-analízissel elemezte az összegyűjtött grafológiai cikkeket. Az ezzel a módszerrel „lecsupaszított” cikkekből csak a nyers alapadatok maradtak meg, így az elmúlt 70 év általa minden hasonlóknak vélt cikke egy kohóba kerülve szolgáltatva a könyv alapadatait.

Wallner kifogást emel ez ellen, **egyrészt a felhasznált adatok pontatlanságai, másrészt összekeveredése miatt, elsősorban saját munkásságára vonatkoztatva** (talán jogosan is). Az általam fellelt cikkek ismeretében én is inkább WALLNER véleményét osztom.

6.3.1. A statisztikai mutatók problémái a társtudományokban

A vegytiszta tudományos **statisztikai érveléssel szemben a józan empirikus megközelítésmód fontosságára** érdekes felméréseket végzett több szerző a társtudományok terén. Több magas impakt faktorú újság korábban megjelent cikkeit (pl. British Journal of Psychiatry, British Medical Journal stb.) vizsgálták át véletlenszerűen a statisztikai érvényesség szempontjából. (SCHMIDT és HUNTER, 1996; SCHMIDT, 2000)

Magyar szerzők, magyar nyelven is foglalkoztak a témával és ajánlásokat is tettek a humán- és orvosi tudományok terén feltárt hibák megelőzésére. (CZOBOR P.- VITRAI J., 1993)

A vizsgálatok eredménye számomra megdöbbentő abból a szempontból, hogy az áttekintések szerint a pszichológiai-pszichiátriai témájú cikkek 5 %-a teljesen téves eljárásokat alkalmazva hibás következtetésre jutott, illetve 45%-52%-uk pedig olyan hibákat tartalmazott, amelyek kétségesé tették a levonható következtetések érvényességét, pedig a cikkek nagy része terápiás változtatásokra tett ajánlásokat.

Ezek az adatok is megerősítik WALLNER érvelését (1994), amely szerint **a statisztikai számítások csak akkor elfogadhatók, ha megfelelő elméletekre épülnek.** COX (idézi CZOBOR, 1993) mottója szerint: „Nincsenek rutin statisztikai kérdések, csak megkérdőjelezhető statisztikai rutinok.”

6.3.2. *A statisztikai feldolgozás speciális problémái a grafológiában*

A törvényszéki írás-szakértés (írásazonosítás), alappremisszája az íráskép individualitása.

A számok fényében talán érthetővé válik, hogy miért bizonyítja a személyiség teljes alkotó reprezentációját a kézírás, és miért érdemes ezt az állandóságot személyiségjellemzőkkel korreláltatni.

CRAEPIEUX - JAMIN (1926) számítása szerint a két vonalelemből álló "1"-es számot 8×10^5 - féleképpen lehet leírni. Ha ezt túlzásnak is tarthatjuk, el kell fogadnunk viszont a lényegesen komolyabb matematikai apparátussal előállított NEMETZ-féle adatot (részletes leírása VARGA és mtsai, 1993), amely szerint **annak az esélye, hogy egy 30 betűs ábécében 15 betű egyforma legyen, egy másik írás 15 betűjével (azaz hasonlítson az egyik írás a másikra) 10^{85} db. ábécét kellene megvizsgáljunk.**

A gyakorlati munkában éppen ezért már 15-20 írásparaméter egyezése után már elfogadják a kézeredet azonosságát, de ezeket – pl. a magyar gyakorlat szerint – kb. 86-féle ajánlott jellemzőből **mindig az adott írásra vonatkoztatva választják ki.** (részletesen: KISS, 1969).

Ezt a 86 jellemzőt átlagosan öt altípusba sorolva kb. 10^{60} féle írást lehet egymástól elkülöníteni, ezért OCKELMANN (1995) vélekedése igen meggyőző, amely szerint: "... megfelelő terjedelem esetén minden írás kétséget kizáróan azonosítható létrehozójával."

Az egyéni variációk **hatalmas száma viszont azt mutatja, hogy a legalapvetőbb jelenségek szignifikáns feltárására milyen nehéz a hagyományos statisztikai eljárásoknak megfelelő mintát választani, és miért lehet jelentősége annak, ha a mintaelemeket naív- vagy grafológus-ítélő dolgozza fel.**

6.4. *AZ ÍRÁSPRODUKTUM ÁLLANDÓSÁGA*

Az íráskép állandóságának vizsgálata lehet az írás alapján történő személyiségelemzés kiindulópontja. Az írássajátosságok egyéniesítése – egyfajta normalitás-vizsgálata –, az igazságügyi írásszakértés területe, ahol az egyik fő kutatási irány, hogy az írásjelenséget befolyásoló tényezőknek (pl. papírmínőség, íróeszköz, testtartás, drogokhatás) mekkora a hatása az írásképre. (részletesen lásd pl.: LIENERT– BECKER, 1960; VARGHA L., 1968)

Már a múlt században (PREYER, 1895) felfedezték, hogy bármilyen íróeszkővel, vagy testrésszel (lábbal, szájjal) végzünk írómozgást, az írás fő alkotóelemei állandóak

maradnak. HARVEY (1934) szerint az írás számtalan vonása jellemző lesz az egyéne, bármilyen körülmények között ír. 20 vizsgálati személlyel normál tempóban majd két hónappal később maximális tempóval íratott. Szélesség, dőlésszög és betűmagasság tekintetében összevontan 0.77 korrelációt kapott.

BRACKEN(1934) iskoláskorú gyerekeknél – akiknél az írás kiforratlansága megnehezíthetné az azonosíthatóságot – hasonlóan jó eredményt kapott.

Különösen érdekes TALMADGE (1958) műve, akinek megállapítása szerint ez a nagyfokú megbízhatóság nem csak a kézírásra, hanem az ahhoz hasonló grafikus produktumokra (*körök, "fűrészfogazás", hullámvonal*) is igaz. A szerző 80 férfi hallgatón nehezített körülmények között (bekötött szem, támasz nélküli kar, stb.) 0.617 korrelációt kapott.

Hasonló elven dolgozott ki vizsgálóeljárást MYRA Y LOPEZ 1925-ben (ismerteti KARCZAG, 1988) és többen mások (pl. HAASE, KRANTZ-GROSS, 1956; HEPNER, 1978).

Ezeknek az eljárásoknak a jelentősége a vizsgálat sztenderdizációjában jelentkezik, ahol mintegy sugallja a grafológusok téziseit, hogy *bármelyik írásmű* (fogalmazás, másolás, stb.) *eredményesen használható* elemzési célra. (KLAGES, 1968; KANZIG, 1991)

A klinikumban ezt a nagyfokú írásállandóságot különféle terápiás beavatkozásoknál fel is használják visszajelzésre. Amikor az írás hirtelen megváltozik "átbillen", akkor pl. ennek alapján lehet folytatni, vagy abbahagyni a gyógyszeres kezelést. (vö. HÁRDI, 1958; HAASE, 1980; BITTER 1982; 1986; ÉS MÁSOK).

6.5. A GRAFOLÓGIAI ÍTÉLETEK ÉRVÉNYESSÉGE

Az **érvényesség vizsgálatának** kérdésfeltevése az, hogy a grafológiai értékelés mennyiben egyezik meg a más módszerrel nyert adatokkal. (KLEIN, 1985)

Három részre lehet bontani az összehasonlítás technológiáját:

- 1) szeparált grafikumi jelenségeket egyesével korreláltatnak a pszichológiai jelenségekkel
- 2) a grafikumból önálló összefüggéseket (pl. faktorokat) alkotva ismert tesztek eredményeit korreláltatják ezekkel
- 3) grafológusok értékelését vetik össze a tesztértékekkel.

Az összehasonlítás célja az írás alapján:

- a) azokra a személyiségváltozókra kérnek becslést, amelyeket standard pszichológiai módszerekkel mértek meg;

- b) a csoporton belüli helyzetet vagy magát a csoportba sorolást végzik el;
- c) komplex személyiségrajzot kérnek a grafológustól, és ezt vetik össze pszichológiai személyiségrajzzal.

A 3-féle technológia a 3-féle céllal kombinálva 9 alaptípusra szabdalja a vizsgálatok amúgy is gyérszámú szakirodalmát, ezzel tovább nehezítve az összehasonlíthatóságot.

Módszertanilag az „1-a” típusú vizsgálatok a legkönnyebben kivitelezhetők, mivel gyakorlatilag csak egy-egy jelenségre kérdeznek rá, viszont KIRCHOFF (1962) szerint ez azért sem vezethet eredményre, mert ha nem veszik figyelembe a kézírás egészségességét, akkor az önálló vonások nem állnak össze értékelhető egészé.

Ennek ellenére a szeparált egyedi írásváltozók esetén HARVEY már 1934-ben kimutatott összefüggést pl. a neurotikusság és a nagybetűk magassága ($r=-0.46$), és a sortávolság ($r=-0.45$) között.

Az első statisztikailag is helytálló korrelációs számítást tartalmazó vizsgálatot PASCAL (1949) végezte, de az ő mintája csak 22 fős volt, ezért az eljárása inkább módszertani értékűnek tekinthető.

ZWEIGENHAFT (1970) a könyvtári kártyákon, belépőkön lévő aláírás méretét vetette össze a társadalmi pozícióval, és megállapítása szerint annak nagysága egyenes arányban van az illető helyzetével. Hasonló eredményt kapott SWANSON ÉS PRICE (1973) iskolai tisztségviselőknél.

DZIDA és mtsai (1980) különféle kifejezőmozgások, hang, fénykép, kézírás révén (is) soroltatott be 3 faktor mentén 45 főt. Az ítélok nem grafológusok, hanem szociális munkások voltak, a kézírás az utolsó előtti helyre (a fénykép elé) került a becslés megbízhatósága szempontjából.

FURNHAM ÉS GUNTER (1987) nem talál szignifikáns összefüggést a EPQ használatakor. Módszerük szerint a grafológusok által kijelölt kézírásjellelmzőkből 13-félét használnak fel és "független" (nem grafológus) személyekkel becsülik meg ezek értékét.

WILLINGHAM (1987) a Coopersmith-féle önértékelő skálán elért eredményeket vetette össze 224 15-19 éves tanulónál. Az eredmények 62%-ában teljes, 30%-ában részleges megegyezést talált.

Ezeket az eredményeket – a meta-analitikus adatokhoz hasonlóan – igen *nagy körültekintéssel kell fogadni*, ezt egy szinte már adoma számba menő kísérletsorozat is bizonyítja. (idézi KLEIN, 1989).

LEMKE ÉS KIRCHNER 1971-ben azoknál, akik az "i" betűre nem tették ki a pontot megállapították, hogy a *csoportfüggetlenség* és az *önbizalom* skálán magasabb értéket érnek el. 1973-ban, amikor bővítették a kísérletet, éppen az ellenkező eredményt kapták. Az ellenőrzés során az is kiderült, hogy *egy mellékesnek hitt körülmény változása erősen befolyásolja az eredményeket*. Az első esetben *spontán írásmintát* (egy esszé anyagát) vizsgáltak egyetemi hallgatóknál, a második esetben alkoholisták *másolását* nézték meg, akik a vizsgálatban való részvételért díjazást is kaptak. Így már könnyen érthető a különbség, hiszen az első esetben az önmagukban bízó egyetemisták "vették maguknak a bátorságot", és el-elhagyták a pontot, a második esetben az önbizalommal rendelkező páciensek lelkiismeretesebben "dolgoztak" a pénzért, azaz pontosabban másolták le a szöveget.

Az „1-A” típusú (pszichológiai jellemzők korrelációja) vizsgálatok

WILLIAMS ÉS BERG-CROSS (1977) 46 női hallgató Eysenck-féle extra-introverzió skálán elért értékeihez jó eredménnyel rendelte grafológiai változók konstellációját.

LESTER ÉS WILSON (1979) 104 egyetemi hallgató szorongásszintjét hasonlította össze a kézírással. Összefüggést csak a nőknél talált.

BEN SHAKHAR (1986) 80 banktisztviselőnél az életrajz kézírását és a klinikusok által említett személyiségvonásokat hasonlítja össze és alacsony korrelációkat talál. *(nem grafológus)*

EYSENCK ÉS GUDJONSSON (1986) 99 személy kézírását vizsgálja a EPQ eredményeivel összevetve. A neurocitás skálán találják a legerősebb korrelációt és érdemesnek találják további kutatásra. *(nem grafológusok)*

Arra, hogy milyen tévedéseket rejt magában a „2-A” vizsgálatoknál az ítélő " *implikált személyiségelmélete*", azaz előitélete, VINE (1974) mutat rá először. Az introverzió - extraverzió és neurocitás tengelyen kellett 62 személy relatív helyzetét kézírás alapján megbecsülni. A 12 fő grafológus saját sztereotípiáinak megfelelően *statisztikai következetességgel* adott alacsonyabb, illetve magasabb pontot a reálisnál.

A „2” típusú vizsgálati elrendezés abból a szempontból korrektebbnek tűnik, hogy nem egyes grafológusokat, vagy irányzatokat vizsgáztat, viszont módszertani problémát tárházát veti fel. Ennek a vizsgálati módszernek valószínűleg valószínűleg CHRISTIANSEN (1933) volt „szellemi atyja”, aki szerint: "... a gesztust és képet szimbolizáló írásjelek nagy része nem szabadon hullámszik, hanem biológiai meghatározott csoportosulásban jön létre".

A csoportosulásokat felismerni, faktorként előállítani „laikusok” számára szinte megoldhatatlan mivel olyan mérési, becslési feladatok betanítást jelenti, amit kb. 200 órás kurzusban sajátítanak el a grafológusok.

Az így előálló „naiv grafikumi” jelenségeket valahogy rendszerezni kell a feldolgozáshoz és a korrelációk megállapításához.

A változók számának csökkentésére a legígéretesebb módszernek sokan a *faktoranalízist* tartják, ahol magukat a pszichológiai változókat is közvetlenül lehet korreláltatni az írásjelenségekhez. Sok szerző az intuitív grafológiai változók létét akarja objektív úton bizonyítani, mások új változókat akarnak generálni.

LORR és munkatársai (1954), SEIFERT (1964), és LOCKOWANDT (1968), által végzett vizsgálatok a különféle írásváltozókat faktorokba rendezték, és ezeket a faktorokat jó közelítéssel használhatták az intelligencia, a pszichomotoros tesztek és a teljesítménymotiváció előrejelzésére.

Egy magyar vizsgálatról is beszámolhatunk (AGÁRDI, 1989), ahol a szerző, pilóták balesetezési hajlamával korreláltatott faktoranalízissel nyert írásváltozókat. Jó összefüggést talált az operatív memória, a gondolkodás rugalmassága, a logikai képesség, az asszociációs gondolkodás képessége, figyelem tartóssága, fáradékonyság, társulási készség írásjellemzőinek megfeleltetésére.

Megfelelő statisztikai módszerek hiányában *intuitív úton* próbálta STEIN-LEVINSON (1956) az írásjellemzőket összevonni és pszichológiai jelentésként értelmezni.

Hasonló rendszert dolgozott ki ROMÁNNÉ és STÄMPFLI (1956), akik az általuk *összetartozónak vélt írásjellemzőket* körgrafikonon ábrázolták és a kör területeihez különféle pszichológiai változókat rendeltek. Ezen módszerek validitásáról annyit, hogy a két felosztás között alapvető eltérések vannak az már az írásjellemzők felfogásában is.

Ezt a két módszert az USA-n kívül máshol alig alkalmazzák, ott viszont alapjárásnak tekintik.

A „B” típusú (csoportba sorolás) vizsgálatok

A kiválasztás szempontjából számunkra ezek lehetnek a „kulcsvizsgálatok”, hiszen a beválás kategóriájának meghatározása tulajdonképpen csoportba sorolást jelent.

Csoportba sorolós vizsgálatokat grafológusok és nem grafológusok egyaránt végeztek.

BINÉT nevéhez fűződik az első pszichológiai mérés, aki 1900-ban az intelligenciateszt eredményeit jó közelítéssel bejósolta az írásból. Ennek ellenére ez a "leggyengébb oldala" a grafológiának, hiszen itt az *írásjellemzők mérésének problémája* kumulatív tényezőként

nehezíti a normakészítést. Ezt még az újabb kritikákban is (OCKELMAN, 1995) felróják az íráselemzés számlájára.

GESELL (1906) 4361 iskolás gyerek írásából következtetett az intelligenciára és az iskolai *teljesítményekre*. Az ő adatait LOCKOWANDT (1970) ellenőrizte matematikai módszerekkel (több mint 60 év után), és úgy találta, hogy GESELL által vizsgált gyerekírásoknak valóban volt diagnosztikus értékük. (idézi KLEIN, 1985).

LEGRÜN (1961) írásuk alapján meg tudta különböztetni a *gyorsabb* és *lassú* tanulási tempójú gyerekeket.

ÖINONEN PhD. munkájában (1961) két csoportra osztott 122 gyereket *iskolai előmenetelük* és intelligencia szerint - a kézírásuk alapján.

A „2-B” típusú vizsgálatok

HOF SOMMER és munkatársai (1962), idézi MÜLLER-ENSKAT, 1989) erdészeti tanulók, HOF SOMMER és HOLDWORTH (1963) vadászpilóták képzésének eredményességét jelezték előre $r=0.4-0.6$ szignifikancia szinten.

WALLNER (1970) önéletrajzi pályázatok írásai alapján próbál összefüggést találni 134 egyházi dolgozó intellektuális nivójával és szakmai előmenetelével.

A „C” típusú (személyiségrajz összevetése) vizsgálatok

Itt a legnagyobb problémája a pszichológiai és a grafológiai jellemkép szemantikai tartalmának objektív összevetése, talán ezért is található kevés ilyen vizsgálat.

SZANDER (1983) 13 közép- illetve felsőfokú végzettségű dolgozó pszichológiai jellemzését készítette el (Rorschach, EPQ alapján), majd ugyanezen személyekről a grafológussal is készített jellemzést. A jellemzések igazságtartalmát 3 "választással" ellenőrizte:

- A dolgozók vezetője a kiválasztott grafológiai jellemzéshez a pszichológiai párosította. (Eszerint 3 pszichológiai és 2 grafológiai jellemzés volt helyes.)
- A vsz.ek kiválasztották a saját magukra igaznak tartott jellemképüket. (Eszerint 2 pszichológiai és 2 grafológiai jellemzés volt helyes).
- A munkatársak egymás jellemzéseit választották ki. (5 pszichológiai és 3 grafológiai jellemzés volt eszerint helyes).

A szerző önmaga is hibás választásnak tartja a vizsgálati személyeket, mivel azok műszaki érdeklődésük miatt „nem rendelkeztek a jellemképek bírálatához megfelelő attitűddel”.

A CRUMBAUGH ÉS STOCKHOLM (1977) szerzőpáros valóságos "cikk-vihart" indított el, amikor a grafológiai elemzés megbízhatóságát a projektív eljárások érvényességével vetette össze. Öt személyről készítettek grafológiai jellemzést, és ezeket olyanoknak adták oda kiválasztásra, akik jól ismerték ezeket a személyeket. Ezt ötször megismételve $p=0.001$ -es szinten igazolták hipotézisüket, miszerint *lehetséges kézírásból a személyiség jellemzőit megállapítani*.

KLEIN (1985) így egészíti ki az előbbi tézist: "...*a grafológia érvényessége sem jobban, sem rosszabbul nincs bizonyítva, mint a pszichológiai gyakorlatban bevett projektív teszteké*".

7. ÖSSZEFOGLALÓ A KUTATÁSOK EREDMÉNYEIRŐL

A kiválasztás sokféle módon, sokféle eljárással szerezhethet információt az állásra jelentkezőkről. Erre egyrészt tucatnyi különböző hagyományos és pszichológiai eljárást használnak, másrészt bizonyos országokban egyre elterjedtebb a grafológiai módszerek alkalmazása. A hozzáférhető szakirodalom alapján vegyes képet mutat a grafológia használata a személyügyben. (lásd 1.melléklet)

Egyes országokban széles körben használt, elfogadott, de nem elismert, tudománytalannak tartott módszer (pl. Franciaország), máshol tudományosan művelt, de kevésbé értett és használt (pl. Németország), egyes országokban pedig hiába küzdenek elismeréséért, sok a kritikus (pl. USA). Kedvező helyzetben a vizsgált országok közül talán Olaszország van, ahol egyre szélesebb körben alkalmazzák, magas szinten oktatják.

A grafológia használata az összehasonlító adatok alapján egyre inkább elterjedtebb a magyar személyügyben is, és még csak most kezdődtek el a grafológia érvényességének és megbízhatóságának a vizsgálatai. (2. sz. melléklet)

A tudományos igényű vizsgálatok nagy többsége alapján látható, hogy **a grafológusok képesek személyiségvonásokat, viselkedésmódokat azonosítani**, igaz ugyan hogy különböző szinteken és különböző színvonalon, de összességében a grafológiai szakvélemény produkciófelülete, hatóköre mélységében, kidolgozási módjában, „szubjektív validitásában” a Rorschach- próbához hasonló. Azaz, ugyanannyira igényli a gyakorlott értékelőt, és ugyanannyira el is eltérhetnek egymástól – az alapjaiban igaz – szakvélemények.

A vizsgálatok egyértelműen mutatják, hogy az írásjelenségek komplexitása (méréstechnikai megoldatlansága) miatt az értékelésből nem lehet „kihagyni” a grafológust, aki kérdéses, hogy speciális szaktudása ellenére mennyire tud megfelelni a **kiválasztás szakmai protokolljának**.

A vizsgálatoknak nem sikerült megragadni azt a kognitív folyamatot, amely során a grafológus kiemeli a számtalan írásjellelmezőből az éppen meghatározó **kulcsjelenségeket**, azaz nem sikerült szétválasztani a *mérhetőségnek*, és az ítéelő *"személyes tanultságának"* együttesét. (Bagdy, 1993) Tehát az az eredmény, hogy gyakorlott grafológusok annál pontosabb előrejelzést, becslést képesek adni, minél inkább a valós élet következményeivel, komplexitásával szembesülnek, nem annyira a mérési metodika holisztikusságát, **hanem inkább a grafológus implikált személyiségelméletének működtetését jelzi**.

Az előzőekben felsorolt vizsgálati irányok kutatási módszere, módszertana és eredményességének értelmezése alapján összefoglalóan három jelenséget érdemes kiemelnünk:

- A naiv ítéelőknél a grafológusok következetesen jobb eredményeket értek el
- A grafológusok ítéletei, ha a tesztekkel nem is mindig, de egymással korreláltak
- A grafológusok annál jobb eredményt értek el, minél komplexebb, és a gyakorlati élethez közelebb mutatót kellett megbecsülniük.

A grafológia helyzete, még ma is hasonló helyzetben van, mint ahogy azt **Klein Sándor** még 1985-ben összefoglalta: „*a kézírás elemzésének jelenlegi helyzete biztató, de további módszertani vizsgálatokra van szükség ahhoz, hogy minden kétséget kizáróan bebizonyosodjék: valóban az egyik leghasznosabb pszichológiai mérőeszköz, diagnosztikai módszer lehet.*” (KLEIN 1985, 33. old)

8. EGY FELVETÉS, AMELY MEGMAGYARÁZHATJA A GRAFOLÓGIA EREDMÉNYES ALKALMAZÁSÁT

A grafológiai módszerek használata annak ellenére terjed, hogy a megbízhatóságával kapcsolatban erőse megoszlanak a vélemények. Ennek az ellentmondásnak a feloldására az irodalom áttanulmányozása után egy feltevés fogalmazódott meg bennem.

Az előzőekben (3. fejezet) láttuk, hogy a **végfelhasználói értékítélet a kiválasztás 5 súlypontján** azaz :

1. munkakörleírás,
2. a kívánatos személyiségjellemzők kritériumszintű meghatározása,
3. a kritériumokat mérő prediktorok kialakítása,
4. a prediktorok objektív mérése,
5. a beválási mutatók meghatározásán

múlik, **ha bármelyik ezek közül problémás, akkor a problémás a kiválasztás eredménye is.**

Az ismertett vizsgálatok során – arra a kérdésre, hogy egy jelentkező sikeres lesz-e pl. eladóként –, a grafológus egyszemélyben volt kénytelen megoldani mind az öt súlyponti feladatot. Nyilvánvaló, hogy nem elsősorban a grafológiai szaktudásán múlik a válasz, és bejósolható a véletlenhez közeli eredményesség. (RAFAELI és KLIMOSKI, 1983)

Az eredményeket felmutató grafológusok – akik a gyakorlatban megélik, és megbízásokat kapnak –, pontosan tudják határaikat és kompetenciáikat, és úgy működnek mint külső szaktanácsadó. Azaz, nem vállalják fel az 5 súlypont önálló megoldását, hanem együttműködnek a megbízóval és együtt alakítják ki a megbízó elvárása szerinti a prediktorokat, majd ezeket (és csak ezeket) megmérve személyiségdiagnózist készítenek. (POKORNY, 1968; SIPOSNÉ, 1999)

Az alkalmazott felhasználás „jósa” a megbízó ismeretein és a vele való együttműködésen múlik, ahol a grafológus folyamatosan képes pontosítani a személyiségrajzot, folyamatosan képes kielégíteni a megbízó kíváncsiságát a „mi történik akkor, ha...?” típusú kérdésekre, azaz interaktív kapcsolatban úgy tájékoztatja a megbízót a jelölt tulajdonságairól, mintha jó ismerősként évek óta együtt dolgozna vele és ismerné varható reakcióit.

Pontosan ez a vonzó sok megbízó számára, nem csak „pontskálát kapnak számokkal” (BORMAN és mtsai., 1991), **hanem a grafológus köznapi fogalmakkal, hasonlatokkal válaszol** a kérdéseikre, és mintegy „láttatja” a jelölt a személyiségét és választás

alternatíváit..

Szándékosan használtam a képszerű megfogalmazást, a jó grafológus ugyanis szinte látja maga előtt a jelölt mozdulatait. Minden grafológiai irányzatban a papírtér megfelel az író élettere leképezésének, azaz ahogy az író a papíron halad előre és szembesül az akadályokkal, úgy éli az életét is. A megfigyelt tevékenységekből történik az általánosítás: az energia beosztástól kezdve, a kognitív teljesítményen át, az érzelmi hatások feldolgozásáig.

Az egész folyamat rokonságot mutat az AC megszervezésével és lebonyolításával, azzal a különbséggel, hogy **a grafológus mint egyedüli megfigyelő működik, és ő egyedül jut konszenzusra a megbízóval, akinek (akiknek) „elmeséli”, hogyan „látja” a jelölt munkavégzését.** Tehát nem csak a kompetenciák közös kiválasztása, nem csak a vállalatvezetők bevonása az érékelésbe, hanem a viselkedés megfigyelése is mint módszer, megegyezik az AC lebonyolításával. (NEUER, 1998)

A kétséges írásjelenségeknél a grafológus is kérhet szupervíziót, és ugyanúgy konszenzussal jut végeredményre, mint az AC ítélői. (GOFFIN és mtsai, 1996).

Ahogy az AC vizsgálatoknál sem merül fel soha a kérdésként, hogy egy jó üzletvezető mennyi értő figyelmet és fejbiccentést kell kimutasson egységnyi idő alatt, **így értelmetlenül ugyanennek a kérdésnek a korreláltatása** pl. az írás dőlésszögével, vagy a margójának méretével, **ami az eddigi tudományos vizsgálódások célpontja volt.**

Vélekedésem szerint az AC működésének kontextusában érthető meg, hogy miért tud a grafológia igazi sztenderdek nélkül, hiányzó „tudományos megalapozottsággal”, alacsony szakmai korrelációi ellenére mégis eredményes lenni.

{...}

9. ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban a kiválasztási folyamat fő összetevőinek grafológiai alkalmazások tükrében való áttekintésére tettem kísérletet.

Vázlatosan összefoglaltam a jelentős grafológiai hagyományokkal rendelkező országok és hazánk személyügyi- grafológiai szakmai tevékenységét.

Áttekintettem közel 80 év vizsgálati anyagát, és ez alapján kirajzolódott az a kép, hogy a tudományos alaposságra törekvő vizsgálatok közel fele-fele arányban egymásnak ellentmondó eredményeket hoztak a grafológia felhasználása mellett és ellene.

Az alábbi tendenciákat figyeltem meg:

- érdemes szétválasztani a felhasználást a grafológia diagnosztikai erejétől, valamint attól, hogy grafológus vagy „naiv ítélő” méri az írásjellemzőket.
- a vizsgálatok sok módszertani hiányossággal küzdenek, sem a kiválasztási, sem a grafológiai szakmai igényeket nem elégítik ki.

{...}

Ezen tendenciák alapján a következőket fogalmaztam meg:

*Bár a kiválasztás szakmai protokolljának szakszerű kivitelezését önmaguktól a grafológusoktól nem várhatjuk el, de **diagnosztikai tudásukat az Assessment Centerhez hasonló technológiai környezetben alkalmazva, legalább ugyanannyira hatékony és az AC-nél jóval olcsóbb kiválasztási eszközként működhet a gyakorlatban.***

{...}

Ezzel a módszerrel lehetővé válik egy **olyan újszerű vizsgálati paradigma kialakítása**, amely jobban megfelel a gyakorlati élet követelményeinek, és **magyarázó modellje** lehet a grafológia alkalmazhatóságának.